

**A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság, valamint
a Nemzeti Örökség Intézete módszertani ajánlása önkormányzatok számára
a település köztisztelőben álló elhunytjai emlékének ápolására**

I. Felhatalmazás

Magyarország megbecsüli mindazokat a személyeket, akik kiemelkedő tevékenységükkel szolgálták a nemzet érdekeit, segítették az ország fejlődését, öregbítették a magyarság hírnevét. Ezért ezen személyek nyughelyét – amennyiben azok Magyarország területén találhatóak – a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (a továbbiakban: NEKB) a nemzeti sírkert részévé nyilvánítja, védettség alá helyezi. A 144/2013. (V. 14.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdés a) pontja alapján az NEKB működésének operatív és adminisztratív feladatait a Nemzeti Örökség Intézete (a továbbiakban: NÖRI) látja el. A NÖRI feladatai keretében – többek között – vezeti és folyamatosan közzéteszi a nemzet számára maradandót alkotó személyek nemzeti sírkertbe sorolt temetkezési helyeinek jegyzékét, valamint e sírhelyek tekintetében gyakorolja az 1999. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: Ttv.) 22. § (2) bekezdése szerinti rendelkezési jogot, ideértve a sírnyitással kapcsolatos hozzájárulást is. A NÖRI rendelkezési joga teljes körű. A nemzeti sírkert részét képező síremlékekkel, sírjellel kapcsolatos szabályozást a *temetkezési helyek nemzeti sírkertbe sorolásáról szóló módszertan* tartalmazza, amely a *Hivatalos Értesítő* 2014/8. számának 683-685. oldalain található.

Az önkormányzatoknak kötelességük, hogy tisztelettel adózzanak azok emléke előtt, akik a település köztisztelőben álló polgárai voltak. Ennek keretén belül gondoskodjanak temetésükről, díszsírhelyen történő elhelyezésükről, sírjuk ápolásáról, a róluk történő megemlékezésekről.

Jelen ajánlás a temetőket fenntartó és megemlékezéseket szervező önkormányzatok számára készült, annak érdekében, hogy az országos és a helyi szintű gyakorlat összhangban legyen.

II. Értelmezések

Temető: a település közigazgatási területén belüli, beépítésre szánt, építési használata szerinti zöldfelületi jellegű különleges terület, amely kegyeleti célokat szolgál, közegészségügyi rendeltetésű, és amelyet az elhunytak eltemetésére, a hamvak elhelyezésére létesítettek és használnak, vagy használtak [Ttv. 3. § a) pont]. Ide tartoznak azok a temetők, amelyeknek tulajdonosa a Magyar Állam, továbbá önkormányzatok, egyházak, magánszemélyek.

Köztemető: az önkormányzat tulajdonában lévő temető, továbbá az a nem önkormányzati tulajdonban lévő temető, vagy temetőrész, amelyben az önkormányzat – a temető tulajdonosával kötött megállapodás alapján – a köztemető fenntartására vonatkozó kötelezettségét teljesíti [Ttv. 3. § b) pont].

Temetkezési emlékhely: a temetőn kívül, különösen templomban, altemplomban, templomkertben, történelmi kertben, urnacsarnokházban vagy más építményben és területen lévő, az elhunytak eltemetésére, urnák elhelyezésére és hamvak szétszórására szolgál [Ttv. 3. § c) pont].

Temetési hely: a temetőben vagy a temetkezési emlékhelyen létesített sírhely, sírbolt, urnafülke, urnasírhely, urnasírbolt, valamint a hamvasztóüzemi építmény területén, ingatlanán létesített urnafülke, urnasírhely. A temetési helyek egyes formái, a temetés módja, továbbá a földben vagy építményben történő elhelyezkedése alapján különböznek egymástól [Ttv. 3. § d) pont].

Nemzeti sírkert: a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság által annak minősített temető, hősi temető, hősi temetési hely, továbbá temetkezési emlékhely, kegyeleti emlékhely, temetési helyek összessége. A nemzeti sírkertbe tartozó sírhelyek, temetkezési emlékhelyek, kegyeleti emlékhelyek felett – a hősi temetők, hősi temetési helyek kivételével – a rendelkezési jogot a NÖRI gyakorolja [144/2013. (V. 14.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdés a) pont ac) alpont].

Amennyiben a hősi temetők, és a hősi temetési helyek egyben a nemzeti sírkert részét is képezik, a rendelkezési jogot a honvédelemért felelős miniszter hozzájárulásával a NÖRI gyakorolja [Ttv. 40/B. § (5) bekezdés].

A nemzeti sírkert a NEKB konszenzus alapján elfogadott értelmezése szerint olyan virtuális jellegű, vagyis nem egy konkrét temetőhöz, illetve temetőrészhez (parcella) köthető, hanem Magyarországot lefedő sírkert, amelybe a magyar nemzet megkülönböztetett tiszteletet érdemlő halottai tartoznak. A nemzeti sírkert része lehet bármely magyarországi sírhely.

Hősi temető, hősi temetési hely: nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában a honvédelmi kötelezettség fegyveres vagy fegyver nélküli teljesítése közben elesettek, továbbá a teljesítést követően, ezzel közvetlenül összefüggésbe hozható okból elhunytak, valamint háborúban kényszermunkára hurcoltak és elhunytak eltemetésére, hamvaik elhelyezésére szolgáló temető (temetőrész), temetési hely [Ttv. 3. § f) pont].

Hősi temetővé, hősi temetési helyé minősítésre, azok megnyitására, áthelyezésére, megszüntetésére, az azokból történő exhumálás, a sírokon emelt síremlékek létesítésének, felújításának, átépítésének és elbontásának engedélyezésére, valamint e tevékenységek végrehajtásának ellenőrzésére a honvédelemért felelős miniszter jogosult. A hősi temetési hely feletti rendelkezési jogot a honvédelemért felelős miniszter gyakorolja [Ttv. 40/B. § (1) és (2) bekezdés].

Kegyeleti emlékhely: elhunytak emlékének megjelölésére és megőrzésére létesített építmény, emlékmű, emlékjel, épületen elhelyezett emléktábla [Ttv. 3. § g) pont].

Síremlék, sírjel: a temetési hely megjelölésére készített különféle eszközök, építmények és tárgyak összessége.

Dízsírhely: a temető kiemelt helyén található, érdemek elismeréseként adományozott koporsós vagy hamvasztásos temetkezési hely, ahol a települési önkormányzat díszpolgárai, továbbá az állami, politikai, tudományos és művészeti élet kiemelkedő személyiségei helyezhetők végső nyugalomra.

Védett sírok: temetési helyek, amelyek feletti rendelkezési jogok jogszabályban, vagy rendeletben meghatározottak szerint állami, illetve önkormányzati szintre helyeződtek át. A védett sír mentes a sírhelyre vonatkozó megváltási és újraváltási díj megfizetésének kötelezettsége alól. A védett sírba az ott nyugvó hozzátartozóit el lehet temetni, azonban a védett sír megnyitásához, a síremlék felújításához, átépítéséhez a rendelkezési jogot gyakorló hozzájárulása szükséges.

Típusai:

1. A nemzeti sírkert részei. A rendelkezési jogot a NÖRI gyakorolja [144/2013. (V. 14.) Korm. rendelet 4.§ (1) bekezdés a) pont].
2. Hősi temetési helyek. A rendelkezési jogot a honvédelmi miniszter gyakorolja [Ttv. 40/B. § (2) bekezdés].
3. Műemléki védettség. A síremlék bármilyen jellegű módosításával, felújításával kapcsolatos rendelkezési jogot a területileg illetékes fővárosi és megyei

kormányhivatal építésügyi és örökségvédelmi hivatala gyakorolja [1997. évi LIV. törvény].

4. Helyi védettség. A rendelkezési jogot a helyi önkormányzat gyakorolja. Irányadó lehet Budapest Főváros Önkormányzata Közgyűlésének 81/2012. (XI. 16.) önkormányzati rendelete, amely meghatározza a helyi védettségű sírokra vonatkozó szabályokat.

III. Ajánlások

1. Helyi rendeletben az önkormányzat kijelölhet temetési helyeket, azok építészeti, kertészeti kialakítását is meghatározhatja, annak biztosítására, hogy oda köztisztelőben álló elhunytakat temessenek.
2. Az önkormányzat mint temetőfenntartó nyilvánítsa védetté azon sírokat, amelyek nem a nemzeti sírkert részei és nem hősi temetési helyek, de az ott nyugvó személy a helyi közösségért sokat téve kiérdemli a település tiszteletét. Ajánljuk a már hivatkozott *temetkezési helyek nemzeti sírkertbe sorolásáról szóló módszertan* kategóriáit, előírásait alkalmazni, és önkormányzati rendeletbe foglalva biztosítani az ilyen jellegű helyi védettség jellemzőit.
3. Javasoljuk a temetői információs táblán kifüggeszteni, mely sírhelyek tartoznak a nemzeti sírkertbe, melyek a hősi temetési helyek, melyek műemlékileg védettek és melyek esnek helyi védelem alá.
4. Az alábbi kategóriák alapján javasoljuk a védelemben részesített temetési helyek (sírok) gondozását:
 - *Kiültetési sírok*: őszi (kétnyári) virág kiültetés, téli fenyőzés, nyári (egynyári) virág kiültetés folyamatos sírgondozással (öntözés, gyomlálás stb.).
 - *Kiültetés nélküli (pl. borostyános) sírok*: tisztítás, nyírás évente kétszer, folyamatos sírgondozással.
 - *Fedlapos sírok*: a sírok környezetének gondozása, gyommentesítése, murvázása folyamatosan.
 - Amennyiben a temetési helyen épített síremlék nem található, szükséges a sírhant folyamatos gondozása, oldalainak füvesítése vagy évelő növényvel (pl. borostyán) történő beültetése.
5. Védett sír nem maradhat jelöletlenül. Az ilyen sírhelyeket javasoljuk haladéktalanul megjelölni, épített síremléssel, vagy sírjelzővel (keresztel, illetve fejfával).
6. A temető fenntartója felkérhet civil szervezeteket (például katonai hagyományörzőket, cserkészegyesületeket), iskolákat, más intézményeket évente a sírok gondozására, rendbetételére. A gondozás minden esetben terjedjen ki a sírok környezetére is.
7. A helyi önkormányzatok, egyházak, civil szervezetek méltó megemlékezések keretében róják le hálájukat és kegyeletüket a település köztisztelőben álló halottai előtt. Emlékezzenek meg halottaikról a nemzeti gyásznapokon, a Magyar Hősök Emlékünnepén, Mindenszentek Ünnepén, Halottak Napján vagy egy jeles évforduló alkalmából.
8. A helyi önkormányzatok a köztisztelőben álló elhunytak emlékére szervezett ünnepséget kiemelkedő fontosságú eseménynek tekintsék, ahová a település lakossága mellett

meghívják az egyházak, a helyi iskolák, civil szervezetek, a helyi és szomszédos önkormányzatok, katonai alakulatok képviselőit, a regionális országgyűlési képviselőket.

9. A helyi önkormányzat minden év utolsó testületi ülésén jelölje ki azokat a napokat, amikor a következő évben a köztisztviseltekben álló elhunytakra emlékeznek. A megemlékezések szervezése a helyi önkormányzat feladata, a helyi civil szervezetek, egyházak, iskolák, intézmények bevonásával.
 10. A településeken felállított emlékművek és a védett sírok olyan központi helynek tekinthetők, amelyek megemlékezések színterei lehetnek.
 11. A helyi önkormányzatok rendeletben közzétehetik, hogy elismeréssel adóznak mindazoknak, akik munkájukkal, áldozatvállalásukkal a település érdekében sokat tettek.
 12. Az NEKB által évente szervezett Kegyelet és Emlékezet Konferencia lehetőséget biztosít arra, hogy az önkormányzatok kegyeleti tevékenységükről tapasztalatokat cseréljenek.
- Jelen módszertan kizárólag ajánlás az önkormányzatok számára.

A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság, valamint a Nemzeti Örökség Intézete módszertani ajánlása a megemlékezésekről

A megemlékezés egy jelentős esemény vagy személy emlékére szervezett ünnepélyes rendezvény. Célja az emlékezet ébrentartása vagy felébresztése, illetve a tisztelet kifejezése társadalmi szinten, nagy nyilvánosság előtt.

A sikeres megemlékezés akkor éri el a célját, ha eleget tesz a társadalom részéről felmerülő elvárásoknak az ünnepi rendezvény lebonyolításának praktikus elemei (időtartam, körülmények, tartalom) tekintetében is.

Annak érdekében, hogy a fenti célok megvalósuljanak, a megemlékezések szervezésével, lebonyolításával kapcsolatban a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (NEKB), valamint a Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) az alábbi ajánlásokat adja.

1. A megemlékezések szervezésénél fontos, hogy a szervezők a vonatkozó jogszabályok előírásainak mindenben megfeleljenek.
2. A tárgyévi megemlékezések listáját és azok időpontjait a szervezők már a tárgyévet megelőző évben állítsák össze és hagyassák jóvá a döntéshozókkal.
3. A megemlékezések szervezése már hónapokkal a rendezvény előtt induljon el. A rendezvény szervezésének kezdeteként tájékoztatás céljából keressék fel a megemlékezés tárgyát képező személyhez vagy eseményhez köthető szervezeteket, esetleg családtagokat. Az előzetes megbeszélések alkalmával együttműködések, támogatások, társadalmi összefogások születhetnek. Fontos a közreműködőkkel az időpont megbeszélése, valamint a helyszín lefoglalása (amennyiben ez szükséges).
4. A megemlékezésre készüljön meghívó, amelyet a meghívottakhoz időben el kell juttatni. Nem csak túl későn, de túl korán sem ajánlott kiküldeni a meghívót, mert az esemény könnyen feledésbe merülhet. Javasolt körülbelül két héttel a megemlékezés előtt megküldeni azt. Indokolt lehet az előzetes regisztráció előírása, például amennyiben a helyszín befogadóképessége korlátozott.

5. A meghívó legyen egyértelmű, a fontos információk (helyszín, időpont, regisztráció) jól látható feltüntetésével. Ne legyen a meghívó felesleges közlésekkel zsúfolt.
6. A megemlékezésnek lehet védnöke, aki országos vagy helyi szinten elismert személyként emeli a megemlékezés rangját.
7. A megemlékezés előtt mindig készüljön pontos forgatókönyv, amely percre lebontva tartalmazza a rendezvény elemeit.
8. Szintén fontos, hogy a moderátori szöveg is legyen előre megírva, kerülve ezzel a kényelmetlen helyzeteket, hibákat, hosszú, kínos csendet.
9. Sajtónyilvános megemlékezés esetében ajánlott sajtómeghívót küldeni az országos, illetve a helyi média képviselői számára. A sajtómeghívó a meghívó adatain kívül tartalmazzon egy rövid háttéranyagot is, amely a megemlékezéssel kapcsolatos előzményeket, tudnivalókat, hasznos információkat ismerteti. A sajtóanyagon kerüljön feltüntetésre a sajtó munkatársaival a rendező szervezet részéről kapcsolatot tartó személy neve és elérhetőségei.
10. Amennyiben a szervezők szeretnék megőrizni a megemlékezést, gondoskodjanak fényképészről, operatőrrel, az eseményt egyéb más módon dokumentáló személyről.
11. A megemlékezés helyszínére kiemelt figyelmet kell fordítani. A helyszín legyen méltó a megemlékezéshez, a terület mérete igazodjon a rendezvényen résztvevők számához. A területet a megemlékezés előtt rendezni kell (takarítás, díszítés elhelyezése). Fontos előre meghatározni a résztvevők (protokoll, vendégek, sajtó munkatársai stb.) elhelyezkedését.
12. A rendezvényen részt vevő emlékezők várható számától, illetve korbeli összetételétől függően fontos lehet mentőszolgálat jelenléte vagy egészségügyi ellátás biztosítása [jelenleg az 5/2006. (II. 7.) EüM rendelet 2. mellékletében foglaltak az irányadó rendelkezések].
13. Forgalomkorlátozás, elterelés, esetleg gépjármű közlekedés elől történő lezárás vagy egyéb szempontok miatt szükségessé válhat a rendőri jelenlét. Ezzel kapcsolatban minden esetben célszerű felvenni a kapcsolatot az illetékes rendőri szervvel. Közterületen tartott megemlékezést kötelező bejelenteni a Rendőrség felé.
14. A megemlékezés általános felépítése:
 - 14.1. Felhívó jel

Kürtön, harsonán vagy trombitán játszott ünnepélyes jeladás, amely jelzi a rendezvény kezdetét. Általában katonai vagy kiemelt állami megemlékezéseken alkalmazzák.
 - 14.2. Himnusz

Fontos, hogy a Himnuszt a jelenlévők is énekeljék, ne csak hallgassák.
 - 14.3. Moderátor köszöntése

A moderátor néhány szóban köszönti a megjelenteket, kiemelve az állami és helyi vezetőket, az egyházi és a civil szervezetek képviselőit. Figyelni kell arra, hogy a felsorolás ne legyen túl hosszú, részletekbe menő. A három legmagasabb rangú meghívottat név és titulus szerint, míg a többieket általánosságban, delegáló

szervezetek típusai szerint javasolt köszönteni (pl. *„Tisztelettel köszöntöm továbbá a kormányzat, az önkormányzatok, az egyházak és a civil szervezetek képviselőit.”*).

14.4. Köszöntő (a moderátor felvezetését követően)

A szervezők képviselője vagy az általuk felkért személy által elmondott, 3-5 perces köszöntő beszéd.

14.5. Rövid előadás: vers, próza, hangszeren játszott zenemű vagy ének (a moderátor felvezetését követően)

A köszöntő és az ünnepi beszéd közötti átvezető rész. Célszerű élő előadást választani. Elképzelhető azonban, hogy a megemlékezéshez jobban illeszkedik egy autentikus archív felvétel, amely szorosan kapcsolódik a megemlékezéssel megtisztelt személyhez vagy eseményhez.

14.6. Ünnepi beszéd (a moderátor felvezetését követően)

Általában a legmagasabb pozícióban lévő állami vagy helyi vezető, esetleg a társadalom által elismert személy, vagy illetékes szakértő által elmondott 5-8 perces beszéd, amely ahhoz a személyhez, illetve eseményhez kapcsolódik, aki vagy amely miatt a megemlékezést szervezték.

14.7. Rövid előadás: vers, próza, hangszeren játszott zenemű vagy ének (a moderátor felvezetését követően)

A 14.5. pontban foglaltaknak megfelelően.

14.8. Koszorúzás, tiszteletadás (a megemlékezés jellegétől függően, a moderátor felvezetését követően)

A megjelent állami és helyi vezetők, az egyházi és civil szervezetek képviselői leróják kegyeletüket, illetve tiszteletüket. A résztvevők számától és a helyszíntől függően a koszorúk elhelyezése már a megemlékezés előtt megtörténhet, ebben az esetben főhajtással történik a tiszteletadás. Ez a módszer gyorsítja, gördülékenyebbé teszi a megemlékezést és sok hibalehetőséget kizár.

A megjelentek számától függően lehet dönteni abban a kérdésben, hogy valamennyi jelenlévő, vagy csak a protokoll meghívottak róják le kegyeletüket, illetve tiszteletüket a megemlékezésnek ebben a szakaszában.

Nagyszámú megemlékező esetén célszerű úgy lebonyolítani a koszorúzást, hogy a protokoll meghívottakon felül megjelent emlékezők a megemlékezés hivatalos lezárását követően róják le tiszteletüket.

Szintén könnyíti a helyzetet, ha koszorú helyett a megemlékezők egy-egy szál virággal emlékeznek. Ezt már a meghívón célszerű jelezni.

A koszorúzás, a főhajtás, vagy a szál virág elhelyezése mindig a protokolláris sorrendnek megfelelően történjen meg. A koszorúzás, illetve tiszteletadás rendjét a moderátor által elmondott (előre meghatározott) sorrend határozza meg.

14.9. A moderátor megköszöni a részvételt és a Szózat eléneklésére szólít fel.

Fontos, hogy a Szózatot a jelenlévők is énekeljék, ne csak hallgassák. Erre a moderátor is szólítsa fel a megjelenteket (pl. *„Most pedig a megemlékezés lezárásaként együtt énekeljük el a Szózatot.”*).

14.10. Magyar takarodó vagy Il silenzio

A megemlékezés végét lezáró, trombitán játszott jel. Csakúgy, mint a felhívó jel esetében, a Magyar takarodót (vagy II silenziót) általában katonai vagy kiemelt állami megemlékezéseken hangzik el.

A megemlékezés felépítése természetesen eltérő lehet, mindig a rendezvény jellegétől, időpontjától, a résztvevők számától, korbeli összetételétől, az esetlegesen megjelenő közjogi méltóságoktól, a várható időjárástól, valamint egyéb helyi sajátosságoktól függ.

A moderátor szükségességét is a rendezvény jellemzői határozzák meg. A moderátor közreműködése a jelenlévők számára egyértelműen meghatározza a megemlékezés menetét, irányítja és mederben tartja a rendezvényt. Természetesen kisebb megemlékezéseken a moderátor jelenléte nem szükséges.

A rendezvény jellegétől, illetve a megjelentektől függően szükség lehet jeltolmács igénybevételére, aki a halláskárosult megemlékezők számára nyújt rendkívül nagy segítséget.

15. A megemlékezés egyik legneuralgikusabb pontja a rendezvény időtartama. Általánosságban azt javasoljuk, hogy a megemlékezés ne legyen 45 percnél hosszabb. Ennél hosszabb rendezvény esetén a jelenlévők figyelme lankad, kényelmetlenné válik a jelenlét, és így a megemlékezés nem éri el célját.
16. Fentiekben felül érdemes figyelmet fordítani a rendezvény infrastruktúrájára is, amely nagyban meghatározza a megemlékezés sikerességét. Ide az alábbi elemek tartoznak:
 - 16.1. pulpitus elhelyezése,
 - 16.2. székek elhelyezése,
 - 16.3. jó minőségű hangosítási rendszer telepítése,
 - 16.4. helyszíntől függően ideiglenes burkolat elhelyezése (esős időben, föld talajon stb.),
 - 16.5. időjárás függvényében ásványvíz biztosítása,
 - 16.6. illemhely biztosítása,
 - 16.7. napfénytől, illetve esőtől való védelem biztosítása (legalább a beszédet mondók részére),
 - 16.8. a sajtó munkatársainak elhelyezkedését meghatározó kordon.

Általánosságban elmondható, hogy a megemlékezés akkor éri el a célját, ha a szervezők jól összehangoltan végzik munkájukat, egy előzetesen részleteiben kidolgozott forgatókönyv alapján. Az ad hoc jelleggel megtartott megemlékezések magukban hordozzák számtalan hiba lehetőségét, és ebben az esetben a jelenlévők a rendezetlen, zavaró körülményekkel, hiányosságokkal foglalkoznak, nem figyelnek a rendezvényre.

Szervezett lebonyolítás esetén a megemlékezőkhöz eljut a rendezvény üzenete, és sikeresnek mondható a megemlékezés.

Fenti dokumentumban az NEKB és a NÖRI kizárólag ajánlásokat fogalmaz meg, azok nem kötelező érvényűek a megemlékezések szervezői részére.